

Adı, soyadı : Nihat Yörükoğlu (Doç.Dr.)
 İşi : Ankara Sosyal Sigortalar Hastahanesi Başhekim
 Öğrenimi : Yüksek (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi)
 Önerenler : Sevin Güray, Cevdet Çağatay

- Dille ilgisi -

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdikten sonra yurdumuzun çeşitli yerlerinde hekimlik; Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde Tıp Tarihi doçentliği yaptım. Şimdi Ankara Sosyal Sigortalar Hastahanesi Başhekimliği görevinde bulunuyorum. Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü çalışmalarına Eşref b. Muhammet: Hazâinü's Saâdât adlı eseri tarayarak katılmaktayım.

Adı, soyadı : Pars Tuğlacı
 İşi : Dil uzmanı
 Öğrenimi : Yüksek (Michigan Üniversitesi Dil Bilimi Bölümü)
 Önerenler : Tahir Kutsi Makal, Türker Acaroğlu

- Dille ilgisi -

1955'te A.B.D.'ndeki Michigan Üniversitesinin Dil Bilimi Bölümünü bitirdim. İstanbul Şişli Terakkî ve Saint Michel Liselerinde İngilizce öğretmenliği yaptım. Amacı benimsediğimi gösterir yayınları:

- × 1- İngilizce-Türkçe Deyimler Sözlüğü (6. baskı)
- 2- İngilizce-Türkçe Resimli Sözlük (2. baskı)
- 3- Tıp Sözlüğü
- × 4- Büyük Türkçe-İngilizce Sözlük
- 5- Büyük Türkçe-Fransızca Sözlük
- 6- İktisadî ve Hukukî Terimler Sözlüğü
- × 7- Türkçede Anlamdaş ve Karşıt Kelimeler Sözlüğü
- 8- OKYANUS- 20.Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük.

TDV İSAM
 Kütüphanesi Arşivi
 No 059-168/1

TÜRK DİL KURUMU

TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN
TARİHSEL SÖZLÜĞÜ

ÖRNEK

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 099-168/2

Bu Örneği Hazırlayanlar

Agâh Sırrı Levend

Başuzman A. Dilâçar, Uzman Cem Dilçin

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ - ANKARA, 1972

TÜRK DİL KURUMU

TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN
TARİHSEL SÖZLÜÇÜ

ÖRNEK

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-168/2

Bu Örneği Hazırlayanlar

Agâh Sırrı Levend

Başuzman A. Dilâçar, Uzman Cem Dilçin

BİRKAÇ SÖZ

Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulunun geçen dönem sonundaki kararı ve 1969'da toplanan XII. Kurultayın onayı üzerine hazırlığına giriştiğimiz *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü* çalışmalarına başlanmıştır.

Önce, Sözlüğün amacını, planını ve çalışma programını açıklayan bir taslak hazırlanarak, ilgili arkadaşlarla yapılan toplantıda görüşülmüş, bu görüşmelerin ışığı altında taslak yeniden gözden geçirildikten sonra tarayıcı arkadaşlara gönderilmiştir (Bu konuda bkz., Ağâh Sırrı Levend, "Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü", *Türk Dili* dergisi, c. XXIV, sayı 236, Mayıs 1971).

İlkin, XIII-XV. yüzyıllardaki metinlerin ele alınması uygun görüldüğünden, bu tarihlerde kaleme alınmış yapıtların en önemlilerinden 60 kadarı seçilmiş, önce bunların taranmasıyla işe girişilmiştir. Tarama fişleri Kurum'a geldikçe, yapılan incelemeler sonunda gerekli görülen noktalar bir açıklama ile tarayıcılara bildirilmiş, böylece çalışmalarda birlik sağlanmıştır.

Tarama işleri sürdürülürken, hazırlamakta olduğumuz Sözlüğün niteliği, kapsamı ve yöntemi hakkında bir fikir vermek üzere küçük bir örneğin hazırlanması uygun görülmüş, o ana dek fişleri gelen 18 yapıttan seçtiğimiz sözcüklerin işlenmesine girişilmiştir. Yönetim Kurulundan tarama işleriyle ilgili arkadaşlarla yapılan bir toplantıda, işlenen bu fişlerden birkaçı üzerinde görüşülerek inceleme yapılmıştır. Arkadaşlar, bu örneklerin çoğaltılarak ankete gönderilmesini istediklerinden, önce 11 sözcük ile 3 ek hazırlanmış, tarama çalışmalarına katılan ve katılmayan konu ile ilgili arkadaşlara gönderilerek düşünceleri sorulmuştur. Kimi arkadaşlar düşüncelerini birer yazıyla bildirmişler, yazıyla bildirmeyenler de çalışmalarda tutulan yöntemi uygun bulduklarını söylemişlerdir.

İlk kez fişleri gelen 18 yapıttan seçtiğimiz 95 sözcük ile 10 ek işlenerek bu küçük örnek meydana getirilmiştir.

Bugün 32 arkadaş tarama çalışmalarına katılmış bulunmaktadır. Taranan 32 yapıttan üçünün taranması bitmiş, bunları tarayan arkadaşlara yenileri verilmiştir. Bugüne dek Kurum'a gelen fişlerin sayısı 30.000'i aşmıştır. Gün geçtikçe sayıları artan tarayıcı arkadaşlarla çalışmalar ilerlemekte, Kurum'daki örgütün genişletilmesi zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır. Kurultayın onayından geçtikten sonra, önümüzdeki dönemde çalışmalar buna göre ayarlanacaktır.

**SÖZLÜĞÜN DÜZENLENMESİNDE
VE
SÖZCÜKLERİN AÇIKLANMASINDA TUTULAN YOLLAR**

1. Madde başı olan her sözcüğün hangi dilden olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir.
2. Madde başı olan her sözcüğün taranan tanıktaki kullanımına göre hangi söz bölümünden olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir.
3. Madde başı olan sözcüğün söylenişleri aynı, fakat değişik imlâh şekilleri, tanıklardaki en yaygınından başlayarak sırayla yazılmıştır.
4. Madde başı olan sözcüğün Azerice, Türkmençe, Çağatayca, Karahanlıca, Uygurca ve Kök-Türkçe'deki şekilleriyle birlikte, eğer biliniyorsa etimolojisi de verilmiştir. Yukarıdaki en yeniden en eskiye doğru dizilmiş olan altı lehçeden birinde ya da birkaçında, madde başı olan sözcüğün karşılığı bulunamamışsa o lehçelerin kısaltmaları yazılmamıştır.
5. Sözcüklerin lehçelerdeki şekilleri ve etimolojileri verilirken transkripsiyon alfabesinde bulunmayan kimi harfler kullanılmıştır. Bu harfler ve fonetik değerleri şöyledir: ʃ=yumuşak damak n'si, ɣ=sızıcı ğ, r'=r-z arası değerde olan r, δ=sızıcı d, é=kapalı e, ē=uzun e.
6. Tanıklarda, söylenişleri ayrı ve değişik imlâ ile geçen sözcüklerin bir şekli esas madde başı yapılmıştır. Öteki şekiller, Sözlükte alfabetik sıraya göre buldukları yerlerden, bu esas şekle → işaretiyle gönderme yapılarak köşeli ayraç [] içinde gösterilmiştir. Bu değişik imlâh şekillerin tanıkları da gönderme yapılan maddede toplanmıştır.
7. Madde başı olan sözcüğün tanıklarda geçen çekimli şekli, metindeki imlâsına uygun olarak, geçtiği yerde ayraç () içinde gösterilmiştir.
8. Söylenişleri ve imlâları aynı, fakat anlamları arasında büyük farklar bulunan Türkçe sözcükler ayrı maddeler halinde (I), (II)... rakamlarıyla gösterilerek alınmıştır. Söyleniş ve imlâ bakımından bu sözcüklere benzeyen yabancı sözcükler ayrıca madde başı olarak numaralanmadan verilmiştir.
9. Madde başı olan sözcüğün türlü anlamları 1, 2, 3... rakamlarıyla numaralanmıştır.
10. Açıklanan sözcük ve öteki sözler, tanık içinde hangi anlamla kullanılmışsa Sözlüğe o anlam geçirilmiştir. Sözün başka anlamları bilinse ya da başka tipteki sözlüklerde bulunsada dahi, onlara tanık olacak metne rastlanmamışsa bu anlamlar Sözlükte gösterilmemiştir.
11. Madde başı olan sözcüğün türlü anlamları verildikten sonra, araya bir § işareti konularak, o sözcükle başlayan deyim, bileşik fiil, tamlama ve öteki sözlere geçilmiştir.
12. Deyimler, bileşik fiiller, tamlamalar ve öteki sözler hangi sözcükle başlıyorsa, madde başı olan o sözcüğe alınmış ve alfabe sırasına göre sıralanmıştır. Bunlar arasında küçük farklar bulunan şekiller, aynı madde içinde → işaretiyle gönderme yapılarak bir ana şekilde toplanmıştır.
13. Deyimler, bileşik fiiller, tamlamalar ve öteki sözlerin ne oldukları kısaltmalarla gösterilmiştir. Bu sözler arasında daha ince bir sınıflama yapılarak kısaltmalar ona göre düzenlenebilir ise de, bu

konu tarihsel grameri ilgilendirdiğinden, bu sözlerle ilgili kısaltmalar en genel özellikler dikkate alınarak verilmiştir.

14. Madde başı olan her sözcük ya da bir madde içinde bulunan deyim, bileşik fiil, tamlama ve öteki sözler en az bir tanığa dayanır. Bu sözler için taranmış her yapıttan birer tanık alınmıştır. Gerekli görüldüğünde, aynı yapıttan seçilmiş birkaç tanığa da yer verilmiştir.

15. Sözlüğe tanık olarak alınan metinler transkripsiyon alfabetiyle yazılmıştır.

16. Tanıklar, açıklanan sözcük ve öteki sözlerin anlamları verildikten sonra, XIII. yüzyıldan başlayarak XV. yüzyıla doğru sıralanmıştır. Bir sözcük ya da sözcüğün herhangi bir anlamı için tanık saptanamamış olan yüzyıl ya da yüzyıllar gösterilmemiştir.

17. Aynı yüzyıl içindeki tanıklar birbirinden virgülle (,), yüzyıllar da noktalı virgülle (;) ayrılmıştır.

18. Her tanığın, hangi yapıttan alınmış olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir. Bu kısaltmalarda önce yazar adının, sonra yapıt adının kısaltması birbirinden küçük çizgiyle (-) ayrılarak belirtilmiştir.

19. Her tanığın, yapıt kısaltmasından sonra, hangi sayfada geçtiğini gösteren sayfa numarası verilmiştir. *1a, 1b, 2a, 2b* . . . biçiminde olan numaralar yapıttan yaprak (varak) numarasını gösterir. Bu sayfa ve yaprak numaraları yapıt kısaltmasından, virgülle ayrılmıştır.

20. Özellikle mensur uzun tanıklardan, cümlelerin anlamını bozmayacak bir parça çıkarılmışsa o parçanın çıkarıldığı yere üç nokta (...) konulmuştur.

21. Herhangi bir maddeye gönderilen bir sözcük, o maddenin hangi anlamına gönderilmişse, o anlamın numarası, gönderme yapılan sözcüğün üst yanına ufak punto rakamla yazılarak belli edilmiştir.

22. Madde başı olan Farsça sözcükler, eğer bir fiilden türemiş ise türediği fiiller ve anlamları verilmiştir.

23. Madde başı olan Arapça sözcüklerin sülâsi, rübaî ve hümaî köklerini gösteren belirli geçmiş zamanın eril üçüncü tekil kişi çekimi ve o kökün master anlamı verilmiştir. (Arapça çoğul sözcüklerin kökü ve kökün master anlamı tekilerinde verilmiştir.)

24. Madde başı olan Arapça ve Farsça çoğul sözcüklerin tekileri verilmiştir.

25. Terim niteliğinde olan sözcüklerin hangi bilimin terimi olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir.

26. Dil devriminden sonra yeniden canlandırılarak yazı diline girmiş Türkçe sözcükler, *Türkçe Sözlük'e* gönderme yapılarak *XX*. → *TS* şeklinde gösterilmiştir.

27. XIII-XV. yüzyıllar yazı dilinde bulunup da, bugün yalnız Anadolu ağzlarında yaşayan Türkçe sözcükler, *Derleme Dergisi'ne* ve *Derleme Sözlüğü'ne* gönderme yapılarak *XX*. → *DD* ya da *XX*. → *DS* şeklinde gösterilmiştir.

28. Fiillerin özne, nesne ya da tümleç alıp almadıkları, yalın, -i'li, -e'li, -de'li, -den'li ya da -le'li şekillerden hangilerini aldıkları anlamdan önce kısaltmalarla belirtilmiştir.

29. Bir sözcüğün hece vurgusu heceler arasında (') işaretiyle gösterilmiştir. (Bu kural *XX*. yüzyıldaki sözcükleri kapsamına alır.)

30. Mazmun niteliğinde olmayan özel adlar Sözlüğe alınmamıştır.

31. Metinlerde geçen bütün yapım ve çekim ekleri Sözlüğün sonunda alfabetik sıraya göre verilmiştir. Sözcüklerin açıklanmasında izlenen yol, ekler için de uygulanmıştır.

32. Fiil kök ve gövdelerine gelen eklerin başına (-), isim kök ve gövdelerine gelen eklerin başına (+) işareti konulmuştur. Ayrıca isim çekim ve yapım ekleri, fiil çekim ve yapım ekleri kısaltmalarla gösterilmiştir.

33. Madde başı olan ekler, tanıklar içinde italik harflerle dizilerek belirtilmiştir.

Not: Kimi manzum tanıkların vezni bozuktur. Bunlar, metinlerde de öyle geçmektedir. Bu gibi tanıklar, beytin anlamında bir aksaklık yoksa düzeltilmeden alınmıştır. Ayrıca, kimi metinler XIII-XV. yüzyıllarda istinsah edildikleri halde, bu metinlerde Eski Anadolu Türkçesinin fonetik ve morfolojik özelliklerine uymayan şekillere rastlanmaktadır. Bunlar da metnin imlâsma bağlı kalmak düşüncesiyle olduğu gibi verilmiştir.

BU ÖRNEKTE GEÇEN YAPITLARIN KISALTMALARI *

<i>AD-Ç</i>	:	Ahmed Dâ'î - Çeng-nâme (XV.)
<i>AP-D</i>	:	Ahmed Paşa - Divân (XV.)
<i>AP-F</i>	:	'Aşık Paşa - Fakr-nâme (XIV.)
<i>APs-TAO</i>	:	'Aşık Paşa-zâde - Tevârih-i Âli 'Osmân (XV.) (Leipzig 1929, F. Giese yayınıyla karşılaştırılmıştır.)
<i>BHMH</i>	:	Behcetü'l-Ĥadâ'ik fi Mev'izeti'l-Ĥalâ'ik (XIII.)
<i>G-MT</i>	:	Gülşehrî - Mantıku't-Tayr (XIV.)
<i>HA-YZ</i>	:	Ĥalilîoğlu 'Alî - Yûsuf ve Zelliĥâ (XIV.)
<i>KB-D</i>	:	Ĥâdî Bûrhâne'd-dîn - Divân (XIV.)
<i>M-I</i>	:	Mehmed - 'Işk-nâme (XIV.)
<i>MH-D</i>	:	Mihri Ĥatun - Divân (XV.)
<i>SÇ-M</i>	:	Süleymân Çelebi - Mevlid (XV.)
<i>SV-D</i>	:	Sultân Veled - Divân (Türkçe manzumeler) (XIII.)
<i>SV-İ</i>	:	Sultân Veled - İbtidâ-nâme (Türkçe beyitler) (XIII.)
<i>SV-R</i>	:	Sultân Veled - Rebâb-nâme (Türkçe beyitler) (XIII.)
<i>Ş-D</i>	:	Şeyhî - Divân (XV.)
<i>Ş-M</i>	:	Şadrü'd-dîn Şeyhoğlu - Marzubân-nâme (XIV.)
<i>ŞH-M</i>	:	Şeyyâd Ĥamza - (Manzumeler) (XIII.)
<i>ŞH-YZ</i>	:	Şeyyâd Ĥamza - Yûsuf ve Zelliĥâ (XIII.)

*Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü için taranan yapıtlar hakkında geniş bilgi ve bunları tarayanların adları Sözlüğün başında verilecektir.

BU ÖRNEKTE GEÇEN KISALTMALAR

<i>A.</i>	:	Arapça
<i>a. a.</i>	:	aynı anlamda
<i>Az.</i>	:	Azerice
<i>bağ.</i>	:	bağlaç
<i>bağ. ta.</i>	:	bağlaç takımı
<i>b. f.</i>	:	bileşik fiil
<i>ç.</i>	:	çoğul
<i>Çağ.</i>	:	Çağatayca
<i>Çin-Kore.</i>	:	Çin-Kore dili
<i>DD</i>	:	Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi. 6. c. İstanbul 1939-1957. Türk Dil Kurumu Yayınları.
<i>(-de)</i>	:	-de'li tümleş alan fiil
<i>(-den)</i>	:	-den'li tümleş alan fiil
<i>dey.</i>	:	deyim
<i>DS</i>	:	Derleme Sözlüğü. 5. c. Ankara 1963-1972. Türk Dil Kurumu Yayınları. (F harfine kadar çıkmıştır, devam etmektedir.)
<i>DTS</i>	:	Akademiya Nauk SSSR : Drevnetyurkskiy Slovar. Leningrad 1969.
<i>(-e)</i>	:	-e'li tümleş alan fiil
<i>EDPT</i>	:	Sir Gerard Clauson : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Clarendon Press, Oxford 1972.
<i>Es. Moğ.</i>	:	Eski Moğolca
<i>F.</i>	:	Farsça
<i>f.</i>	:	fiil
<i>f. çkm.</i>	:	fiil çekim eki
<i>f. ypm.</i>	:	fiil yapım eki
<i>(-i)</i>	:	-i'li tümleş alan fiil
<i>İbr.</i>	:	İbranice
<i>ikl.</i>	:	ikileme
<i>is.</i>	:	isim
<i>is. çkm.</i>	:	isim çekim eki
<i>is. t.</i>	:	isim tamlaması
<i>is. ypm.</i>	:	isim yapım eki
<i>Krhñ.</i>	:	Karahanlıca
<i>krş.</i>	:	karşılaştırma
<i>Ktü.</i>	:	Kök-Türkçe

<i>(-le)</i>	:	-le'li tümleş alan fiil
<i>maz.</i>	:	mazmun
<i>mec.</i>	:	mecaz olarak
<i>Moğ.</i>	:	Moğolca
<i>(nsz)</i>	:	nesne (tümleş) almayan fiil
<i>Orta İran.</i>	:	Orta İranca
<i>(ösz)</i>	:	özne almayan fiil
<i>öz. is.</i>	:	özel isim
<i>s.</i>	:	sıfat
<i>Saka.</i>	:	Saka dili
<i>Soğd.</i>	:	Soğdakça
<i>s. t.</i>	:	sıfat tamlaması
<i>s. ta.</i>	:	sıfat takımı
<i>T.</i>	:	Türkçe
<i>tar.</i>	:	tarih terimi
<i>tkl.</i>	:	tekil
<i>Trkm.</i>	:	Türkmençe
<i>TS</i>	:	Türkçe Sözlük. 5. bs. Ankara 1969. Türk Dil Kurumu Yayınları.
<i>Uyg.</i>	:	Uygurca
<i>ün.</i>	:	ünlem
<i>VEWT</i>	:	Martti Räsänen: Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen. Helsinki 1969 Suomalais - Ugrilainen Seura. Lexica Societatis Fenno - Ugricae XVII, 1.
<i>yar.</i>	:	yardımcı fiil
<i>z.f.</i>	:	zarf
<i>z.f. ta.</i>	:	zarf takımı
<i>zm.</i>	:	zamir

SÖZLÜKTE KULLANILAN İŞARETLER

- / 1. Manzum tanıklarda dizeleri ayırır. 2. Eklerde, aynı ekin kalın ve ince sıradan şekilleri arasına konulur. 3. Aynı sözcüğün, kalın ve ince okunuşlu şekilleri arasına konulur.
- o Tanığın mensur olduğunu gösterir.
- 1. Madde başı olan sözcük yerine kullanılır. 2. Fiil kök ve gövdelerine gelen eklerin başına konulur.
- Bakılması gereken sözcük ya da yeri gösterir.
- § Madde başı olan sözcüğün anlamlarından deyim, bileşik fiil, tamlama ve öteki sözlere geçildiğini gösterir.
- (-) Fiilin eksiz nesne aldığını gösterir.
- | Bitişik yazılan bileşik sözcüklerin öğelerini ayırır.
- + 1. İsim kök ve gövdelerine gelen eklerin başına konulur. 2. Türkçe ya da başka bir dilden bir ek ya da sözcükle birleşmiş yabancı sözcüklerin dil kısaltmasıyla, öteki ek ve sözcüğü gösteren dil kısaltması arasına konulur.
- < Madde başı olan sözcüğün kökünü, ana biçimini, kaynağını ya da çeviri kalıbını gösterir.
- ~ Madde başı olan sözcüğün başka dillerdeki paralelini gösterir.
- * Metinlerde geçmeyen tanıksız sözcüğü gösterir.
- = Kendinden önceki sözcüğün anlamını gösterir.

SÖZLÜKTE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ *

a	آ، ا، آ، ا، آ، آ	ng	نك
ā	آ، آ، آ، آ	o	او، ا، و، و
b	ب	ō	و
c	ج	ö	او، ا، و، و
ç	چ	p	پ
d	د	r	ر
d̄	ض	s	س
e	آ، آ، آ، آ، آ، آ	ş	ص
f	ف	š	ث
g	گ	š	ش
ğ	غ	t	ت، ة
h	ه، ه، ه، ه	ţ	ط
h̄	ح	u	او، ا، و، و
h̄	خ	ū	او، و
ı	ای، ا، ای، ای	ü	او، ا، و، و
i	ای، ا، ای، ای	v	و
ī	ای، ای	v̄	و (vāv-ı ma'düle)
j	ژ	y	ی
k	ك	z	ز
k̄	ق	z̄	ض
l	ل	z̄	ظ
m	م	z̄	ذ
n	ن	ç	ع
ŋ	ك	ç̄	ء

* Kimi transkripsiyon harflerinin siyahları basımevinde yoktur. Bunların yerine beyazları konulmuştur. Türkçe'deki geniz n'sini (kāf-ı nūnî'yi) gösteren "kuyruklu n" de basımevinde bulunmadığından, bunun yerine, şimdilik benzeri olan ŋ harfi kullanılmıştır. Sözlüğün esas basımında bu eksik harflerin hepsi sağlanacaktır.

S Ö Z L Ü K

A

ĀB آب ، آب F. is

Su. XV. Hikmetünle akıdur ābı (آب) hācer/Ķudretün virür kırı neyden şeker (MH-D, 8), Şan leşker-i Fir'avn idi bu haṭṭ-ı siyāhuñ/Kim 'arızuñ ābında (ابنه) helāk eyledi Mūsā (AP-D, 91a), Öñümde iki deryā sedd olupdur/Biri hayret birisi āb (آب) olupdur (ĀPz-TAO, 99).

§ —ı hayvān is. z. Efsanelere göre içene ölümsüzlük sağladığı söylenen su, bengisu, abıhayat. XIV. Hızr'a lāzım neyidi karañulıñda istemek/Āb-ı hayvāna (آب حیوانه) senüñ la'lüñi menba' görseler (KB-D, 5).

—ı luṭf is. z. mec. Lütfkārlik. XV. Āb-ı luṭfuñuñ (آب لطفوك) iriñdi kaṭresi/Zāhir oldu āb-ı Hızr'ın çeşmesi (MH-D, 13).

'ACEB آب A. zf. (< acibe 'şaşmak')

1. Acaba. XIII. Sultān eydür bu 'aceb (عجب) neden tolar/Yüsuf eydür Tenğiri'nün Ķudreti var (ŞH-YZ, 28); XIV. Bu beş on yıldan ilerürek 'aceb (عجب) / Ķanda yudun ol yiri Ķilgıl taleb (G-MT, 1); XV. °Bir derviş geldi... hayli mübārek kişidür didi Orhan Ķāzī eydür 'aceb (عجب) kimün mürdidür (ĀPz-TAO, 46).

2. s. Tuhaf, garip, acayıp. XIII. °Körür müser eyā Ķul bu 'acebni (عجبني) (BHMH, 27), Eydür iy baba yaturdum bu gice/Bir 'aceb (عجب) düş görürem işit nice (ŞH-YZ, 2).

3. s. Hoş ve ilginç. XIV. Hōş hikāyet göresin/Ķıssa-i 'aceb (عجب) deyü (HA-YZ, 1a).

4. Nasıl. XIII. Ol kişi eydür on tokuz var yarmaĶum/Bu Ķadarla 'aceb (عجب) ola almaĶum (ŞH-YZ, 15).

§ — dutmak, [— tutmak] dey. Acayıp bulmak, hayret etmek. XIV. Başumda leşker-i sevdā çü düzdi hayli hānesin/'Aceb dutma (عجب دتما) eger bu ten hayāl ola hayālinden (KB-D, 4), Bu rāst Ķaddün çengil görürse dutma 'aceb (دوتمه عجب) /Eger muḫālif idüp sāzını muḫayyer ola (KB-D, 3), Tenünçe yāsemīn direm hemişe/'Aceb tutma (عجب طوتما) miyān lāĶar dir isem (KB-D, 12).

— degül dey. Şaşılır mı? XIII. Zeliḫā eydür senün gibi Ķul/Bu tonları giyer ise 'aceb degül (عجب دگل) (ŞH-YZ, 29); XIV. Hevā dimāĶuma urdu 'aceb degül (عجب دگل) şimdi/Bu göz yolından eger yaşılarım muĶatṭar ola (KB-D, 3); XV. Zülfün hayāli cānum yaĶsa 'aceb degül (عجب دگل) 'Ādet durur ki şem' yaĶarlar çü şām ola (AP-D, 91a).

— e kalmak, [— Ķalmak] dey. Şaşmak, şaşurmak, hayret etmek. XIII. °Bularuñ uşbu işine 'acebe Ķaldım (عجبا تدم) (BHMH, 178), ĶonaĶladı şöyle kim gerek anı/Her kim gördi 'acebe Ķaldı (عجبه قالدی) cānı (ŞH-YZ, 19), Şüretin görür aña Ķalur 'aceb (تالور عجب) /Zi yaratmış dir beni ol ferd Rab (ŞH-YZ, 13), Çünki gördi Yüsuf'ı Ķaldı 'aceb (قلدی عجب) /Hem satun almaĶıñda Ķaldı taleb (ŞH-YZ, 26); XV. Ķız uyanur düşe 'acebe Ķalır (عجبه قالیر) (ĀPz-TAO, 33).

— görmek dey. Hayret etmek. XIV. °Aceb görürven (عجب کررون) ki kişi bu günü yarına Ķoya (Ş-M, 6a).

— Ķalmak → — e kalmak

— tutmak → — dutmak

'ACEBLEMEK آبلمك A. + T. f.

(nsz) Şaşmak, şaşurmak. XIII. °Cebra'il eyitti yā Muḫammed ne 'aceblersen (عجبارسك) bular senün ümmetün şefā'atısı durur (BHMH, 178), Geldi gördi Yüsuf'ı 'acebledi (عجبلدی) /Hayrān oldu bir zamān key tañladı (ŞH-YZ, 26).

'ACEBLEŞMEK آبلاشك A. + T. f.

(-i) Karşılıklı hayrette kalmak. XIII. Çün işitdiler bular uşbu düşi/'Aceblesür (عجبالشور) tañlaşurlar bu işi (ŞH-YZ, 3).

AÇMAK(I) آچاق ، اچق ، اچاق T. f. (Az., Trkm., Çağ., Krhn., Uyg., Ktü. aç- < *haç- VEWT)

1. (-) Kapalı olan bir şeyi, böyle olmama durumuna getirmek. XIV. Gencine miftāh bismi'llah ola/Genc açan (آچن) ādemī āĶāh ola (G-MT, 1); XV. AçıĶak (آچق)

çokdan velî/Yoğ durur illâ benüm gibi yile virmiş (ييله) bu (ييله ورمه) (MH-D, 158), Yile virme (ييله ورمه) bu 'ömri ni'metü'dür (APz-TAO, 87).

YUMAK يومق T. f. (Az., Çağ., Krhn., Uyg. yu-)

(-i) Yıkamak. XIII. Cün diler Yüsuf ki kendözün yuya (يوييا) Bir bahk gelür metris olur şuya (ŞH-YZ, 21); XIV. Başın yudı (يودي) bağladı/Gözlerin sürmeledi (HA-YZ, 7a). XX. → DS

Z

ZÜLF زلف F. is.

Yüzün yanlarından sarkan saç. XIV. Güneş ile gicentür ictimâ'ı yoh yâ neçün/Bu kara zülfi (زلفی) nigârur yüzinde der-hür ola (KB-D, 3); XV. Yâ Rab ne sihrî var gözünü kim diyince hâ/Zülfür (زلفك) 'aşâsını eyledi biğ başlu ejdehâ (AP-D, 89b), Söyler ebrûsâ kulağına eğilmiş zülfinür (زلفنك)/Kim uzadup cevr elini fitneler kıl dâ'imâ (AP-D, 90b), Mu'anber zülfi (زلفی) büyü 'aqlum aldı (APz-TAO, 42).

E K L E R

A

-an/-en -ن -ا f. çkm.

Geniş zaman ortacı eki. XIII. Kuyudan çıktı şanasın ay durur / Yüzün gören (كورن) kişi zî bay durur (ŞH-YZ, 14); XIV. Hastaya olan (اولن) şifâ 'ahdine kılan (تيلن) vefâ/Meclis içinde şafâ gül bitüren (ييتورن) hâr-ı 'ışk' (KB-D, 2), Gencine miftâh bismi'llah ola/Genc açan (چن آ) âdemî âgâh ola (G-MT, 1), Cânlarımız gökden indiler yire/Yirde kalan (تالن) göklere kanda ire (G-MT, 1); XV. Varı yok yoğı var iden (ایدن) ol durur/Dünyede her olamı (اولن) ol oldurur (SÇ-M, 2b), Diyâr-ı yârı koyup seyr-i sebze-zâr itsem/Çemende dil uzadur her biten (یتن) giyâh başa (AP-D, 89a), İnsânı iden (ایدن) fakîr ü sultân/Hükümüne viren (ويردن) dellil ü bürhân (APz-TAO, 1).

-ar/-er, -ur/-ür, -r -ر ، -و ، -ا ، -ر f. çkm.

1. Geniş zaman eki. XIII. °Anur birle yoğsulluğ adın adanurlar (ادنورلر) (BMMH, 173), °Eger bende bir kıla ayrılmak kelse cân anur birle bertinür (رتنور) acır (اجر) ağırır (اغرر) (BMMH, 290), Turugelür (طوروکلور) Yüsuf'ı öper (وپر) koçar (قوچار) /Üç yüz altmış ton aña biçer (بیچر) (ŞH-YZ, 29); XIV. Gısür içinde azar (زار) cânım velî/Sen beni görgil ki âzâr isderem (KB-D, 7), Çünki Yüsuf'ı bulur (بولور) /İki cihâmı alur (الور) (HA-YZ, 4a); XV. Yâ açar (آچار) setrini yâ höd bürünür (بورونور) (APz-TAO, 40).

2. Şimdiki zaman -yor eki değeriyle kullanılır. XV. Ey 'azızler uşda başlaruz (بشارز) söze/Bir vaşiyet kı-luruz illâ size (SÇ-M, 2b), °Ya'küb Çelebi tarafın höd kâfir şımışdı geldiler eyitdiler gel babañ seni ister (ایست) didiler (APz-TAO, 63).

3. -an/-en ortacı eki değeriyle kullanılır. XV. Ey bu yoğlukdan bu varı ızhâr/Bir düzüp birliğine itdürür (ایتدور) ikrâr (APz-TAO, 1).

D

+dan/+den -دن -ا is. çkm.

1. Sebep anlatır. XIII. Kañkı kişi kim bu sözden (سزدن) yol vara/Teñgri anın müzdini başa vire (SV-R, 223b), Dillerince korıktılar ol oğlam/Korqusından (تورقوسندن) Yüsuf'ur titrer cânı (ŞH-YZ, 15); XIV. Cevr elinden (الیدن) cân u dil kırtarmağa/'Anberürden iki Tatar isderem (KB-D, 7); XV. Zâr u zerd oldum gamur'dan (غمکردن) bârî luğ it kolumı/Bilürge iy sim-ten zerrin kemer kıl dâ'imâ (AP-D, 90b), °Toplalaruğ âvâze-sinden (آوازدهسندن) atlarımız tavilesini kırar (APz-TAO, 120), °Kırıldı kimi cengden (چنگندن) ve kimi açlıkdan (آچلقدن) (APz-TAO, 42).

2. Bir şeyin kaynağını belirtir. XIII. Ol bunardan (بندرن) ki Hızır su içti/Diri kaldı ve nefisini biçti (SV-I, 116b); XIV. Göñülde kopalı şanemâ bir şafâ-yı 'ışk/ Toldı bu 'aleme yine bizden (بزدن) nidâ-yı 'ışk (KB-D, 1), Nigârinâ bu gözlerden (گوزلردن) naşibi kanı 'uşşakur/Ki her dem leblerüçün dökilür kanı 'uşşakur (KB-D, 2), Ol Yüsuf anasından (اناسندن)/Bir oğul doğmuş idi (HA-YZ, 1b), Kûdretinden (قدرتندن) cün düzetti 'âlemi/Kendü nürından (نورندن) yaratdı âdemî (G-MT, 1); XV. Kibriyanur kârvânından (کاروانندن) haber virmez 'ukül/İrmez andan cân kulağına meger bang-i ceres (Ş-D, 3).

3. Bir şeyin yapıldığı maddeyi belirtir. XIII. Altundan (آلتوندن) yimiş kıllalar ağaca/Gümişden (گومışدن) kuşlar kona ucdan uca (ŞH-YZ, 31), Yeşil zeberced kıllalar yaprağın/Müşğ ü 'anberden (عنبردن) ideler toprağın (ŞH-YZ, 32).

4. Yer, bölge ve bölüm bildirir. XIII. Zeliğâ görür burka' altından (آلتندن) amı/Eydür uşbu kim durur şorur bunı (ŞH-YZ, 24); XV. 'Akl şem'î nice idrâk itsün envâr-ı celâl/Çünki yitmiş biğ hicâb ardından (اردندن) olmaz muktebes (Ş-D, 3), °Sultân Murâd kâdîyi boğazından (بوغازندن) aşdurdı (APz-TAO, 99),

°Osmân Ğazî dahı başladı irak yerlerden (یرلردن) av itmege (ĀPz-TAO, 4).

5. Kıyaslama, karşılaştırma anlatır. XIV. Benem Leylî'ye Mecnûn bes niderem güneş ü ayı/Câna Leylî izi tozi yeg ola ay cemâlinde (جمالندن) (KB-D, 4).

6. Yayınlık ve genellik anlatır. XIII. Altundan yemiş kılalar ağaca/Gümişden kuşlar kona ucdan (ارجدن) uca (ŞH-YZ, 31); XIV. Şol la'î lebühî cilve kılur ise ci-hâna/Başdan (باشدن) başa sürh-âb ahıda hitta-i Tebrîz (KB-D, 4).

7. Aşırılık anlatır. XV. Bakduş barça diyü gözimi kana ğark ider/İnsâna bundan (بوندن) özge nice intikâm ola (AP-D, 90b).

8. Başka bir ducuma geçiş anlatır. XIII. Bundan (بندن) soñra imdi aña söz yatın/Nicedür eydem Yûsuf hikâyetin (ŞH-YZ, 1).

9. Birlikte olma, birliktelik anlatır. XIV. Âdem iseñ andan (اندن) ayrı olmağıl/Sağ iseñ yolurda şayru olmağıl (G-MT, 1).

10. Bitiş-başlangıç anlatır. XIV. Eydür 'ilim öğren-gil/Andan (اندن) oyuna varğıl (HA-YZ, 4b).

+den → + dan

E

-en → -an

-er → -ar

I

-iban → -uban

-icağ → -ıcağ

-ıcağ/-ıcek [—بیجیج ıcağ—] f. çkm.

-ince, -diği zaman anlamında ulaç eki. XIII. Gelür imdi didiler and içelüm/Bir uğardan varıcağ (واربیجیج) ağlaşalum (ŞH-YZ, 9); XIV. °İy oğlan eger bir dahı deniz seferin iderseñ girü gelicek (کلجک) seni everem (Ş-M, 9b), 'Âşık u ma'sûkanuñ 'ışk iledür varlığı/Bahıcağ (باخیجیج) ol ortada yine güneş-kâr 'ışk (KB-D, 2), Göñül olcağ (اولجیج) Hağ'ur manzar-gehi/Hağdur istemek kişi anda şehi (ĀP-F, 1a); XV. Açıcağ (آچجیج) tayy olur sicill-i vücüd/Mahzar-ı lâ-ilâhe illa'llah (Ş-D, 1).

-ısar/-ıser [—وسر ısar—] f. çkm.

Celecek zaman eki. XIII. İtdiler sultân olursa ol bize/Buyruğ idiserdür (ایدیسدرد) kamumuza (ŞH-YZ, 3);

XIV. Bini zülfeyni kâlile şalıp bende oda şaldı/Bilmezem ne kopısar (قوپیسر) anur kıl ile kâlınden (KB-D, 4), Bu dünyâda benüm sensin ü ol dünyâda sinür ben/Kaçan ise aşılısar (اصیلیسر) bu kolum Tübi talından (KB-D, 4), Cânlaruz biz lâ-mekâna gidiser (کیدیسر)/Lâ-mekânular mekânda nidiser (نیدیسر) (G-MT, 1); XV. Ne aşı eyleyiser (ایله ییسر) şanu şanmak (ĀPz-TAO, 115), Yine bir dürlü şüret tutdı 'âlem/Karış muruş olusardur (اولوسردر) bu eyyâm/Yeñi sözler diyiserdür (دییسردر) bu diller/Yeñi defter yazısardur (یازیسردر) bu kalem (ĀPz-TAO, 95).

İ

-iben → -uban

-ıcek → -ıcağ

-ıser → -ısar

L

+lar/+ler [—لر، + لار is. çkm.

1. Türkçe ve başka dillerden sözcüklere gelen çoğul eki. XIII. Kim toğa andan sağışuz kişiler (کیشلر)/Cüft olalar erkek ile dişiler (دیşلر) (SV-R, 227a); XIV. °Ve çevre şehirlerden (شهرلردن) yapıcılar (یاپیجیلر) ve dürgerler (درکرلر) dirşürüp ol yazda şehirler (شهرلر) ve köyler (کویلر) yapıdurasın (Ş-M, 9b); XV. Kamuya bencileyinseñ dirîğ kamulara (قامولره) Yig ise 'âlemür ayruklar ile (ایرقلرله) âh barça (AP-D, 89a).

2. Arapça ve Farsça çoğul sözcüklere de gelebilen çoğul eki. XIII. Hem yine bizden selâm yârânlara (یارانلره) Dahı ol dîn çerâğı imâmlara (ŞH-YZ, 1), Selâtinleri (سلطنتلری) yaturdı bu sâki/Ki bunlaruñ yiridür Rûm ile Şâm (ŞH-M, 253a); XV. Enbiyâlar (انبیالار) serveri sensin hemin/Ey kerim ü rahmeten li'l-'âlemin (MH-D, 13).

3. Sayı sıfatlarından sonraki isme gelir. XV. °Bu üç kardaşlar (قرداشلر) geldükleri yola döndiler (ĀPz-TAO, 3).

4. Her ne kadar Türkçe'de ikil kavramı yoksa da çift organ adlarının kimi kullanılışlarında çoğulla birlikte ikillik de anlatır. XIII. Kara kaşlar (قاشلر) kara gözler (کوزلر) cânum aldı cânum aldı/Müselmânlar nedür bu kim bana geldi bana geldi (SV-D, 114a); XIV. Kanımı lebleri (لیبلری) içdi vü diğdi araya kan/Cânum dahı kuşanuban kana kana gerek (KB-D, 6); XV. Leblerür (کوزلر) şun gözlerürden (کوزلر و کوندن) mest olan 'âşıklara/Nuqlını cân bezminür şehd ü şeker kıl dâ'imâ (AP-D, 90a).

5. Eklendiği sözcüğün anlamını pekiştirir. XV. Her dem endâna lerzeler (لرزهلر) düşürür/Heybet-i lâ-ilâhe illa'llah (MH-D, 6).

6. -leri eki görevinde eylemin tekrarlanma zamanlarını anlatır. XV. °Giceler (کیدیهلر) uyku uyumazlar ve gündüzler (کوندوزلر) at arkasından inmezler (ĀPz-TAO, 28).

-lar/-ler f. çkm.

Üçüncü çoğul kişiyi bildiren ek. XIII. Bildüreydüm halâyıka söz ile/Görelerdî (کورهلردی) Yaradan'ı göz ile (SV-İ, 117a); XIV. °Ol kişi kim yalana mensüb ola toğru dahı söylese inanmazlar (انانمزلر) (Ş-M, 7b), Özgeleri medh idenler görelî şah yüzürü/Bir yeñi tûmâr idüp yudılar (یودیلر) eski defteri (KB-D, 6); XV. °Elli bir göçer Türkman ve Tatar evin koşdılar (قوشدیلر) geldiler (ĀPz-TAO, 3).

+ler → +lar

-ler → -lar

+lık/+lik [—لیک، + لک is. ypm.

1. Soyut ad yapar. XIII. İraklığın (یراکلیğین) eydem anur bilesin/Sıdık ile ger salavât hoş idesin (ŞH-YZ, 24), Yûsuf eydür gammâzlık (گامزازلیک) işüm degül/Gammâz olan kişiler işüm degül (ŞH-YZ, 27); XIV. Ya'nî oyuna vara/Nâ-gâh fitnelik (فیتنلیک) ide (HA-YZ, 4a); XV. Birliğine (برلیگینه) küllisi ikrâr ider/Kâfir olur her k'a'ra inkâr ider (MH-D, 10), °Bir gice kâfirler gelüp Bigâ'yı uğradılar haylî bed-bahtlık (بدبختلیک) itdüler ve Bigâ'yı hozdılar (ĀPz-TAO, 56), °Âhir peşimânlık (پشیمانلیک) fâ'ide virmez (ĀPz-TAO, 7), °İmdi Karamanoğlı'nuñ üzerine varırın senür dahı benümle döstlîğür (دوستللیک) vursa ven dahı gelesin didi (ĀPz-TAO, 87), °Kaçan kim İshağ Beg akın itmek istese Vilakoğlı elbette bir şeytânlık (شیطانلیک) iderdi kim akın igende toyum olmazdı (ĀPz-TAO, 117).

2. Meslek adı yapar. XV. °Kâdîliği (قاضیلیگی) ve hatibliği (خطیبلیگی) Tursun Fakih'e virdi (ĀPz-TAO, 18).

+lık → +lık

M

-miş/-miş [—میش، - میس—] f. çkm.

1. Belirsiz geçmiş zaman eki. XIII. İnanmazsañ bizlere

bak tonna/Gör tonm nice bulaşmış (بلاشیش) kamna (ŞH-YZ, 10); XIV. Bu gördüğü düş olmuş (اولمش)/Gökden on yıldız inmiş (انمش) (HA-YZ, 5a); XV. Ne kadar gemiler varsa cemî'sin karaya çekdirmiş (چکدیرمیش) (ĀPz-TAO, 99).

2. Belirli geçmiş zaman eki -di değeriyle kullanılır. XIV. Ben yâr 'ışkıyile toğiban büyümişem (بوییمیشم)/Mahrûm olmaya kişi ender sarây-ı 'ışk (KB-D, 2), Nigâre kâmetürne kalmışuz (کالمشوز) göñülî fidâ/Zirâ ki serv-i revâna revân revâne gerek (KB-D, 6).

-miş → -muş

-muş → -muş

R

-r → -ar

U

-uban/-üben [—بن، - بن - [—iban/-iben بن، - بن -] f. çkm.

-üp, -erek ekleri değerinde ulaç eki. XIII. Yemiş ü yaprak anda söylerler/Irlayuban (ارلوبان) budakda oynarlar (SV-İ, 117a), Teñgri adın ağanuban (آگونبان) girem söze/Tâ ki ine Tañrı'dan rahmet bize (ŞH-YZ, 1), Şehr içinde bay yoksul kalmadı/Ki Yûsuf üzere dirilüben (درلوبان) gelmedi (ŞH-YZ, 25); XIV. Ben yâr 'ışkıyile toğiban (طوغیبان) büyümişem/ Mahrûm olmaya kişi ender sarây-ı 'ışk (KB-D, 2), Yürek delük delük oluban (ولوبان) nâleler kılur/Da'vîsi bu ki ya'nî benem şimdi nây-ı 'ışk (KB-D, 2), Gonce ağzın açmağa kimür eli irişiser/Âteş-i 'ışk mevsimi irişiben (یرişiben) hevâ gerek (KB-D, 9), Fikr ile er bulncağaz Hağ'a/Dâneye aldanuban (الدانبن) düşmez fağa (ĀP-F, 1); XV. Kandan gelüben (کلربن) ne ile vardı (ĀPz-TAO, 2), Kamu düşmân kuş oluban (اولوبان) kaçarlur (ĀPz-TAO, 25).

-ur → -ar

-usar → -ısar

Ü

-üben → -uban

-ür → -ar

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-163/2

2-4 Şubat 1971 Yönetim Kuruluna
sunulan üye adayları

Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu

Yılmaz Alpaslan

Türkân Tunga

Prof.Dr. Ekrem Gülmezoğlu

Prof.Dr. Aziz Sevüktekin

Süleyman Emre

Sadiye Akay

Zernişan Alven

Nafize M. Öztok

Gürbüz Erginer

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-168/3

2-4 şubat 1971 Yönetim Kurulu
Toplantısına sunulan üye adayları

Adı, soyadı : Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
İşi : İstanbul Hukuk Fakültesinde Ord. Prof.
Öğrenimi : Hukuk doktoru(yüksek)
Önerenler : Dehri Dilçin, Muhittin Güngen

-Dille ilgisi-

Almanya'da Berlin ve İtalya'da Roma Hukuk Fakültelerinde öğrenim görmüştür. Almanca, Fransızca ve İtalyanca bilir. 1934'te Doçent, 1942'de profesör olmuştur. 1948'de ordinaryüslüğe yükselmiştir. 5 büyük ciltlik Medenî Hukuk kitabı ve 30'u aşkın Türkçe inceleme ve araştırması yayımlanmıştır. Bunun dışında Cumhuriyet gazetesinde yüzlerce makalesi çıkmıştır. Yeni Anayasa tasarısının hazırlanmasına katılmış Kurucu Mecliste Anayasa Komisyonunda Redaksiyon Komitesi başkanlığı yapmıştır. 1970'de Türk Medenî Kanununu ve Borçlar Kanununu Türkçeleştirmiş ve bu yasalar Türk Dil Kurumu yayınları içinde çıkmıştır.

Adı, soyadı : Yılmaz Alpaslan
İşi : Milletvekili, avukat
Öğrenimi : İstanbul Hukuk Fakültesi
Önerenler : Prof.İsmet Sungurbey, Naim Tirali

- Dille ilgisi-

1966 yılından bu yana yayımlamakta olduğum Devrim gazetesinde yazdığım makaleler ve Millet Meclisinde yaptığım konuşmaları Türk Dil Kurumunun amacına uygun çalışmalarımı gösterir.

Adı, soyadı : Türkân Tunga
 İşi : Çevirmen
 Öğrenimi : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız
 Dili ve Edebiyatı bölümü
 Önerenler : Muammer Uygur, Ferit Devellioğlu

-Dille ilgisi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden mezun olduktan sonra (1940), 1948'de aynı yerde önce okutmanlık sonra asistanlık yaptım. 1953'te doktoramı verdim. 1962 yılında doçent unvanını kazandım. Türk Ansiklopedisinde, Gazi Eğitim Enstitüsünde Fransızca öğretmeni görevlerinde bulundum. Kurumun amacını benimsemiş olduğumu gösterir çevirilerinden birkaç örnek de aşağıda sunuyorum.

Cicero, Dostluk, M.E.B. yayınları No.3019
 Plautus, Palavracı Asker, M.E.B. yayınları No.3231
 Plautus, Esirler " " " 1089
 Eflatun, Devlet IV, " " " 2545

Adı, soyadı : Ekrem Gülmezoğlu
 İşi : Mikrobiyoloji Profesörü
 Öğrenimi : Yüksek, Tıp Fakültesi
 Önerenler : Doç.Dr. Atalay Yörükoğlu, Prof.Dr.Lütfi Vural

- Dille ilgisi-

Hacettepe Üniversitesi hekimlik terimleri komisyonu üyesiyim. "Tıbbî Mikrobiyoloji" adlı İngilizceden yaptığım çeviri ve başka yapıtlarımla hekimlik dilinin Türkçeleştirilmesine katkıda bulunduğum kanısındayım.

Adı, soyadı : Aziz Sevüktekin
 İşi : Fiziktedavi profesörü
 Öğrenimi : Yüksek, Tıp Fakültesi
 Önerenler : Doç.Dr. Atalay Yörükoğlu, Prof.Dr.L.Vural

- Dille ilgisi-

Meslekî yazılarımla ve İngilizceden yaptığım çevirilerle amacımı benimsediğimi gösterir çalışmalarımdayım. Hekimlik terimleri sözlüğü hazırlık çalışmalarına da katılmaktayım.

Adı, soyadı : Süleyman Emre
 İşi : Emekli ilkokul öğretmeni
 Öğrenimi : İlköğretmen Okulu
 Önerenler : Prof.Dr.Orhan Acıpayamalı, Prof.Dr.Zeynep Korkmaz

- Dille ilgisi-

Konya ve Ankara'da 41 yıl ilkokul öğretmenliği yaptım. Çocuk Esirgeme Kurumu çocuk dergisindeki yazılarımla ve şiirlerimle amacı benimsediğimi gösterir çalışmalarım.

Adı, soyadı : Sadiye Akay
 İşi : Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmeni
 Öğrenimi : Yüksek, Edebiyat Fakültesi
 Önerenler : A.Zeki Okmen, Behçet Necatigil

- Dille ilgisi-

Kurumun amacını benimsemiş olduğum çalıştığım okullardaki derslerinden, Türk Dili, Varlık, Çağdaş, Otağ dergilerinde zaman zaman yayımlanmış yazı ve şiirlerimden anlaşılır.

Adı, soyadı : Zernişan Alver
 İşi : Öğretmen
 Öğrenimi : İstanbul Eğitim Enstitüsü, eğitim bölümü
 Önerenler : Nuri Onat, Ali Özer

- Dille ilgisi-

Kurumun amacını benimsemiş olduğumu gösterir çalışmalarım sürekli olarak konuşma ve yazılarımda öz Türkçe sözcükler kullanırım. Halkın diliyle yakından ilgilenir ve bazı sözcükleri not ederim. Öğrencilerime öz Türkçeyi kullanmalarında yardımcı olurum.

Adı, soyadı : Nafize M.Öztok
 İşi : Edebiyat öğretmeni
 Öğrenimi : Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü
 Önerenler : İbrahim Zeki Burdurlu, Nahit Ulvi Akgün

- Dille ilgisi-

Öğrencilerim ve arkadaşlarımla yazmada ve konuşmada Türkçe kullanmalarını sağlarım. Hiç yabancı sözcük kullanmadan yazdığım yarımların da vardır. Örnek: 1960'tan önce Aydın'da Özlen dergisinde ve Varlık 1959'da yıllığında Nişlioğlu soyadı ile çıkan ~~şairlerin~~ yarımları.

Adı, soyadı : Gürbüz Erginer
İşi : Milli Folklor Ens. Araştırmacısı
Öğrenimi : DTCF Etnoloji Mürsüsü
Önerenler : M.Adil Özder, Şakir İlkütaşır

- Dille ilgisi-

Kurumun amacını benimsediğini gösterir çalışmam 1968 yılında Kurum adına Uşak ve çevresinde maddî kültür unsurlarına ait sözlük dışı topladığım kelimelerdir.

Madde 13- Yaşam ve geçim koşullarının ağırlaşması, fiyatların genel olarak yükselmesi nedeniyle Devletçe memur aylıklarında yapılacak artırımları, kadrolarla bağlı kalınmaksızın gider bütçesi tertibindeki ödeneklerle karşılayarak, Kurum da kendi görevli ve hizmetlileri için, Yönetim Kurulunca saptanacak belirli bir oranla uygular.

Yürütme Kurulunun 23.11.1970 ve 28.12.1970 tarihlerinde kararlaştırdığı ilkeler.

- 1- % 50 artırımla yapılacak ödemeler şunlardır:
 - a) Kadrolu, gündelikli, özel sözleşmeli görevlilere her ay ödenen para
 - b) Seçimle görev başına gelmiş olanlara, ödenek, huzur hakkı adıyla her ay ödenmekte olan para,
 - c) Yılda üç kez denetçilere ödenen para.
 - ç) Yönetim Kurulu gündelikleri, yarkurulların toplantı ücretleri
- 2- % 50 artırımla ödemeler 1 ocak 1971'den başlayacaktır.
- 3- Bu düzenlemeden sonra her göreve bir tavan konulacak, yükseltmeler bu tavanı aşamayacaktır.
- 4- Yönetmeliğin 22, 42, 50. maddelerinde bu düzenlemenin gerektirdiği değişiklikler yapılacaktır.

18.1.1971 tarihli Yürütme Kurulu kararı

Yönetmeliğin 22., 42., ve 50. maddelerinin aşağıda gösterilen şekillerde değiştirilmesine karar verildi.

Madde 22- Kadroya yeni alınacaklara verilecek ücret:

Yüksek okulu bitirenler için	1350	liradan
Liseyi	"	" 1125 "
Ortaokulu	"	" 975 "
Hizmetliler	"	" 810 "

başlar.

Geçici görevlilere verilecek gündelikler, öğrenim durumlarına göre bu ölçülere uygun olarak hesaplanır. Buhlara ödenecek yıllık ücret toplamı kadrolu görevlilerin yıllık ödeme toplamını aşamaz.

Madde 42- Yükseltmeler, kadrosunu aşmamak üzere şu ölçüler üzerinden yapılır:

- 1500 lira ve daha az aylık alanlar için her yıl 50 lira,
- 1501 lira ile 2250 lira arasında aylık alanlar için her yıl 60 lira
- 2251 lira ile 3000 lira arasında aylık alanlar için her yıl 80 lira
- 3000 liranın üstünde aylık alanlar için her yıl 100 lira,
- Odacılar için her yıl 25 lira.

Bir yıldan az sürede yapılacak ilk yükseltmede yukarıdaki sayılar 12'ye bölünmekle bulunan aylık yükseltme payı temel olarak alınır. 15 günden artık olan günler bir ay sayılır. Eksik olanlar hesaba katılmaz. Bulunan sayının son rakamı 1-9 ise 10'a çıkarılır, daha az ise dikkate alınmaz.

Madde 50- Türk Dil Kurumu görevlilerinin yurt içindeki görevli olarak yapacakları gezilerden alacakları yolluk aşağıdaki yöntemlere göre Yürütme Kurulunca belirtilir:

- Aylığı 2250 lira ve daha yukarı olan görevlilere tren 1.mevki yataklı, vapur 1.mevki parası ve 90 lira gündelik,
- Aylığı 2250 liranın altında olanlara tren 2.mevki yataklı, vapur 2.mevki parası ve 75 lira gündelik,
- Tren ve vapurla yapılamayan yolculuklarda Yürütme Kurulunun uygun göreceği yolluk.

Yol ve oturma giderleri, gezinin başladığı günden başlamak, dönüş günü sona ermek üzere hesaplanır.

TÜRK DİL KURUMU
Yürütme Kurulu Kararı Örneği

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 058-168/6

1/71-2

4.1.1971

Yönetim Kurulunun eylül 1970 toplantısında verdiği karar gereğince Telif Ücretleri Yönetmeliği'nde yapılacak değişiklikler konusu görüşülerek şu önerilerde bulunulması uygun görüldü:

a) Telif Ücretleri Yönetmeliği'nin 7. maddesinin (d) fıkrası şu biçimde değiştirilecektir: (Hangi dilden olursa olsun latin harfleriyle yazılı yapıtlardan aktarılan metinlere 10, başka harflerle yazılan yapıtlardan aktarılan metinlere 15 lira),

b) Aynı maddenin (e) fıkrası şu biçimde değiştirilecektir: "Çeviri yazılı metinlere 20, edisyon kritiklere 30 lira",

c) 7. maddeye şu fıkralar eklenecektir: "ğ) özel bir araştırmayı gerektiren aktarma ve derlemelere 20 lira, İncelemenin yapısından ayrılamayacak küçük alıntılar (100 sözcüğü geçmemek üzere) telif gibi işlem görür.

ç) Telif Ücretleri Yönetmeliği'nin 13. maddesinin son fıkrası şu biçimde değiştirilecektir: "dergide yayımlanacak her yerli şiire 50-125, çeviri şiir başına da 40-75 lira ödenir.

d) 13. maddeye şu fıkra eklenecektir: "aynı ozanın bir sayfayı geçmeyen birkaç şiirinin tümü bir şiir sayılarak" ona göre para ödenir.